

ITVLVS XXXVII.

ban, ende't weeren van Houten ontrent de Meulens.

I. Artikel.

alle opgaende hout ende bovelingen gepoot te geplant langer dan van thien voeten, op dert roeden naer eenige meulens t'sedert die nieuw ghemaakt sijn, den gonen die den toe-behoort vermach't selve hout te lof- vande Wet, oite den gonen die de voor- ende bovelingen toe-behooren, sal ghehou-

Herita Scholar

Brochure

2022-2023

Herita vzw	2
Locatie	2
De Herita-missie	3
Activiteiten	3
Herita Scholar	4
Onderzoek op eigen sites	4
Kasteel Beauvoorde	7
Fort Napoleon	10
Molen van Hoeke	13
Kasteel van Laarne	16
Paleis op de Meir	19
De Hofkamer	22
Halte Schepdaal	25
Kasteel van Horst	28
Kapel van Steenbergem	32
Kasteel van Heers	35
Abdij van Herkenrode	39
Site-overschrijdende projecten	42
Onderzoek buiten de Herita-sites	42
Stages bij Herita	42
Toekomstperspectieven voor Herita Scholar	43
Contact	43

Herita vzw

Locatie

Het hoofdkantoor van Herita is gelegen in Den Wolsack (Oude Beurs 27, 2000 Antwerpen).

De Herita-missies

Herita heeft sinds 2012 het voorrecht om waardevolle historische plekken in Vlaanderen te beheren en te restaureren, met de steun van vele vrijwilligers. Zo worden onze schitterende, maar vaak kwetsbare monumenten - die zoveel vertellen over onze geschiedenis - bewaard voor toekomstige generaties.

Het erfgoed dat we beheren stellen we open voor het publiek. Zo kan een brede waaier aan bezoekers deze bijzondere plekken écht ontdekken, beleven en waarderen. Vanuit onze werking trachten we zo het draagvlak voor onroerend erfgoed in Vlaanderen te verbreden en verdiepen.

Herita heeft als erfgoedstichting de ambitie om uit te groeien tot National Trust voor Vlaanderen en werkt samen met andere National Trusts wereldwijd. Op deze manier maken we deel uit van een internationale gemeenschap van meer dan 1.000 monumenten die beheerd worden in het algemeen belang. Van de gemeenschap, voor de gemeenschap.

Iedereen met een hart voor monumenten, landschappen en archeologische sites is welkom om deel te nemen aan de missie van Herita: als lid, vrijwilliger, donateur, bezoeker of sympathisant. Herita brengt mensen samen: verenigd in een gemeenschappelijk doel en verzameld op erfgoedplekken vol schoonheid en geschiedenis! Maak alvast kennis met de medewerkers.

Activiteiten

Naast het beheren van onroerend erfgoedsites zet Herita zich ook in voor het uitbouwen van een vrijwilligersnetwerk. Vrijwilligers kunnen de vzw ondersteunen bij het openhouden van de plekken, maar ook bij het tuinieren in de parken, bezoekers wegwijs maken, collecties inventariseren, administratieve taken, etc. Daarnaast heeft Herita een actieve ledenwerking die bijdragen aan de bescherming van onroerend erfgoed in Vlaanderen. Zij krijgen gratis toegang tot de eigen sites, krijgen uitnodigingen en kortingen voor exposities en kunnen genieten van de publicaties die Herita op regelmatige basis uitgeeft.

Eigenaars en beheerders van onroerend erfgoed in Vlaanderen kunnen bij Herita voorts ook een erfgoedrekening openen. Op deze rekening kunnen ze giften ontvangen, waarbij Herita fiscale attesten uitreikt aan de donateurs die op jaarbasis minimum €40 schenken aan een erfgoedproject.

'Open Monumentendag' is ondertussen een klinkende naam. Naar jaarlijkse gewoonte organiseert Herita dit grootste culturele eendagevenement van Vlaanderen. Steeds rond een ander jaarthema openen honderden erfgoedsites hun deuren voor gratis bezoek en activiteiten.

Herita Scholar

Als de National Trust voor Vlaanderen is Herita nu op zoek naar kennisinstellingen, Universiteiten en Hogescholen die een samenwerking willen aangaan in het kader van het *Herita Scholar*-programma. Herita wil haar sites en archieven openstellen voor studenten, stagiairs, onderzoekers en de professionele staf om kansen te bieden voor interdisciplinair onderzoek, kennisuitwisseling en publiek engagement. Door de samenwerking aan te gaan met studenten en specialisten binnen een brede waaier aan thematieken, wil Herita kwaliteitsvol onderzoek naar de eigen sites stimuleren en kansen creëren voor onderzoekers om hun vaardigheden uit te bouwen binnen het onderzoeksveld en de publiekswerking. Op deze manier kunnen grote vraagstukken, uitdagingen en opportuniteiten in de onroerend erfgoedsector de nodige aandacht krijgen. Daarnaast biedt het *Herita Scholar* de mogelijkheid om ervaring op te doen binnen de erfgoedsector en gaandeweg een netwerk uit te bouwen.

Herita zal, vanuit haar grote vertrouwdheid met de sites, enerzijds zelf aangeven welke onderwerpen nood hebben aan een grondig onderzoek. Bij meerdere kandidaturen volgt er een selectieronde. Anderzijds staat Herita ook open voor aanvragen, waarbij er een beoordeling komt op maatschappelijke relevantie en de mogelijkheden tot ontsluiting van het onderzoek. Zo kan u ons steeds contacteren voor stages, thesissen, participeren in onderzoek, gezamenlijke subsidieaanvragen, etc. Herita verbind zich ertoe om het academisch onderzoek dat voortkomt uit deze samenwerking maximaal te ontsluiten voor verschillende doelgroepen. Dit willen we bereiken via enerzijds academische evenementen (lezingen, symposia en conferenties) op de locaties en anderzijds door het online en in gedrukte publicaties te verspreiden. Beloftevol onderzoek kan binnen het Herita-fonds uitgegeven worden.

In de brochure die hier voor u ligt, geven wij u dus alvast per site een korte toelichting, enkele onderzoekspistes, beschikbare archieven en aangeraden literatuur. Op aanvraag kunnen wij binnen een bepaald onderzoek meer archieven en onderzoek aanraden. Na een bespreking van elke site volgen er nog een aantal andere formules, waaronder Herita-brede projecten, onderzoeken op niet-Herita sites én stages.

Onderzoek op eigen sites

Herita heeft de volgende sites in beheer. Als beheerder kan Herita deze locaties openstellen, zodat studenten en onderzoekers ter plaatse kunnen werken. Herita wilt ook onderzoek ondersteunen op andere sites die niet in haar beheer zijn, indien het onderzoek van direct belang is voor eigen sites (Cf. Infra).

West-Vlaanderen: Kasteel Beauvoorde, Fort Napoleon, Molen van Hoeke

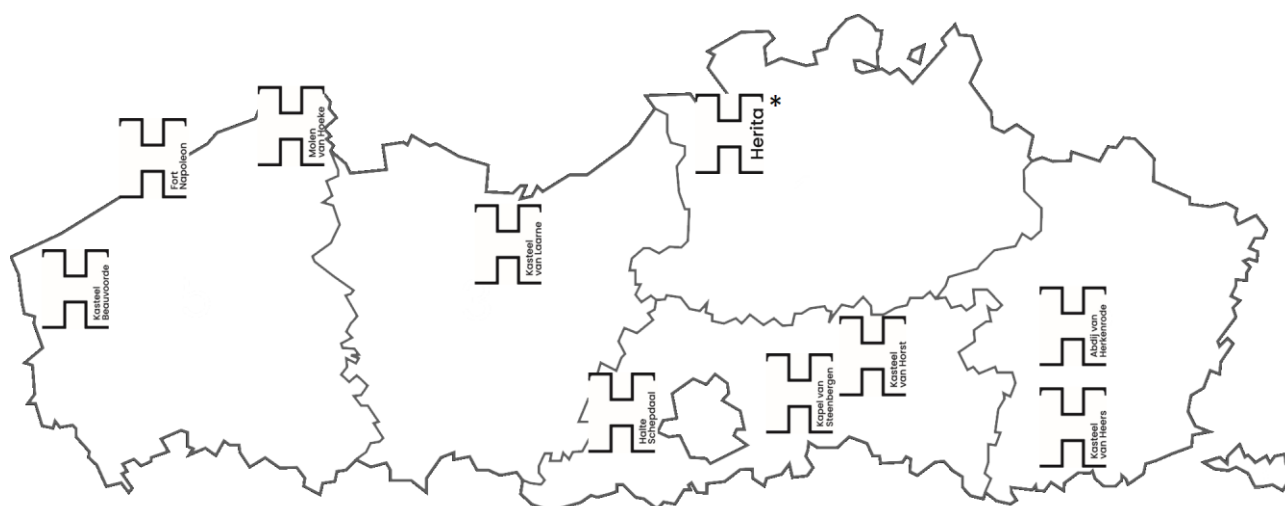
Oost-Vlaanderen: Kasteel van Laarne

Antwerpen: Paleis op de Meir, De Hofkamer

Vlaams-Brabant: Halte Schepdaal, Kasteel van Horst, Kapel van Steenbergem

Limburg: Kasteel van Heers, Abdij van Herkenrode

Wanneer er nieuwe sites bij het Herita-patrimonium komen, zullen deze ook toegankelijk gesteld worden binnen *Herita Scholar*. Partners worden hiervan steeds op de hoogte gebracht, de meest actuele brochure zal ook ten alle tijden op onze website te raadplegen zijn.

(*) Paleis op de Meir en De Hofkamer bevinden zich beiden in Antwerpen stad.

Kasteel Beauvoorde

Kasteel Beauvoorde**Adres:** Wulveringemstraat 10, 8630 Veurne**Toelichting:**

Eén van de best bewaarde geheimen in de Westhoek is ongetwijfeld Kasteel Beauvoorde. Het waterkasteel, dat wellicht in de 12e eeuw ontstond, domineert het pittoreske dorpje Wulveringem. De eerste vermelding van dit dorp komt uit 1128 als Wulfringhem. Dit is afkomstig van het Germaans "Wulfaharinga halm" (woning van de lieden van Wulfahari of Wulfardys). Kasteel Beauvoorde is opgebouwd op een talud in het midden van een groot, bebost pittoresk kasteelpark van ruim twee hectare. De historische Ferrariskaart van 1776 toont er een gehucht dat qua bebouwing nauwelijks verschilt van wat we er vandaag terugvinden. Hoewel Wulveringem op zijn hoogtepunt net iets meer dan 1.000 inwoners telde, werden in 2011 nog 336 bewoners geregistreerd. Het kasteel speelt een belangrijke rol in het dorpsleven.

Jan de Valuwe, eerste gekende bezitter van de burcht (1408); verkreeg zijn leenheerrechten van Jan zonder Vrees. Volgende eigenaars respectievelijk de Crucemeet, de Crane en Pieter van de Bampoele. Laatst genoemde was keurheer, schepen en landhouder van de stad en kasselrij Veurne. Zijn dochter Margareta van de Bampoele huwde in 1573 met Antoon de Bryarde, heer van Beauvoorde te Watou. In 1584, tijdens de godsdienstoorlogen werd de burcht door de geuzen in brand gestoken, waarna het in 1617 in Vlaamse renaissancestijl herrees. Aan het begin van de 17e eeuw werd het kasteel een eerste keer grondig verbouwd door hoogbaljuw Jacob de Bryarde. Familie de Bryarde had het kasteel als eigendom tot 1838, waarna het tussen 1838 en 1875 drie verschillende eigenaars kende, namelijk landbouwers en een brouwer. In 1875 kocht de 22-jarige edelman Arthur Merghelynck het vervallen kasteel – dat voor afbraak bedoeld was – als zijn lustslot en werd zo de vijftiengste eigenaar. Hij liet het kasteel opnieuw restaureren naar 17de eeuwse normen, richtte het in met een prachtige collectie meubels, antiek en kunstwerken én verfraaide het domein met een Frans-Engelse tuin. Vandaag staat het kasteel er nog bij zoals in 1908, toen Arthur stierf. Bij testament liet de excentrieke Arthur de kasteelsite na aan de Belgische Staat, die het beschikbaar moest stellen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde (KANTL). Na de erkenning in 1987 als beschermd erfgoed, werd het in 1998 in beheer gegeven aan Erfgoed Vlaanderen (de voorloper van Herita 2012). Sinds 2019 stelt Herita i.s.m. Passa Porta de site ter beschikking als schrijversresidentie, waar schrijvers en kunstenaars in alle rust kunnen werken.

Onderzoekspistes:

- **Bouwhistorisch onderzoek:** onderzoek naar de bouwgeschiedenis van kasteel Beauvoorde
 - Doorgedreven archiefonderzoek en studie van Merghelyncks eigen publicatie “Le Fief manoir”
 - Analyse beeldmateriaal uit late 19de eeuw (o.a. interieurs)
 - Implementeren nieuwe informatie uit de vooronderzoeken
 - Mogelijke begeleiding extern: **Johan Termote** (zelfstandig erfgoedonderzoeker)
- **Bewonersgeschiedenis:** onderzoek naar de persoon van Arthur Merghelynck
 - Studie van Merghelyncks eigen publicatie “Le Fief manoir”
 - Mogelijke begeleiding extern: **Prof. Johan Tollebeek (KUL)**
- **Kunsthistorisch onderzoek:** onderzoek naar de schilderijen van de Antwerpse Schilder Theodor Rombouts in Kasteel Beauvoorde
 - Schilderijen: De Verloocheling van Petrus (atelier of latere kopie); Taverne scène met Bacchus (Rombouts), 3e schilderij in schouwmantel
 - Mogelijke begeleiding extern: **Frederica Van Dam** (curator oude kunst MSK)
- **Landschappelijk onderzoek:** Vervolgtraject Grensoverschrijdend lokaal onderzoek (KASK/Hogent)
 - Mogelijke begeleiding extern: Bert de Roo (KASK/Hogent)
- **Landschappelijk onderzoek:** Vervolgtraject Innocastle
 - Mogelijke begeleiding: Bert de Roo (KASK/Hogent)

Archief en literatuur:

Archieven:

- Archief AOE Brugge
- Archief de Béthune: fotocollectie Beauvoorde, documentatie studiebezoek gezelschap de Béthune
- Provinciale archieven

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- DEWILDE J., MORISSE Annemie, TRIO P., VAN ACKER, VAN ACKER J., Arthur Merghelynck, Passies van een edelman (tentoonstellingscatalogus), Openbaar Kunst Bezit, 2008
- TOLLEBEEK, Johan, De historische wereld van Arthur Merghelynck, over het ‘familiale verleden’ van de negentiende-eeuwse adel, in: Het beeld in de spiegel, historiografische verkenningen, 2000.
- MERGHELYNCK, Arthur, Le fief-manoir dit ‘le château de Beauvoorde à Wulveringem (1408-1500), 1900-1901.

Fort Napoleon

Fort Napoleon**Adres:** Vuurtorenweg 13, 8400 Oostende**Toelichting:**

Het Fort Napoleon is gelegen in de duinen op de oosteroever van Oostende. De ligging getuigt van het belang van Oostende als vesting- en havenstad in het verleden. Nadat Napoleon Bonaparte (eerst als generaal, daarna als eerste consul) verschillende malen Oostende bezocht had, gaf hij op 21 mei 1810 opdracht voor de bouw van drie forten nabij de stad. Het eerste was fort Impérial in het Oosten (het latere Fort Napoleon), het fort Royal in het Westen en een (nooit gebouwd) zuidelijk fort langs het sluisencomplex van Sas-Slijkens. De forten komen er als antwoord op de constante dreiging vanuit Engeland. Op 19 mei 1798 hadden de Engelsen de stad namelijk zwaar bestookt met een vloot van 37 schepen, nadat ze weet kregen van een eerder bezoek van Napoleon. De gefaalde Engelse invasie op Oostende die later die dag volgde, maar ook de (eveneens mislukte) Engelse invasie van Walcheren in juli 1809, toonde de nood van een versterkt Oostende.

De werken begonnen in juli 1811 met het uitgraven van de funderingen door Spaanse krijgsgevangenen en opgeëiste plaatselijke bouwvakkers. Er werd een licht afhellend glacis aangebracht in een omtrek van 500 m. Dit moest de aanvaller beletten zwaar geschut op te stellen. Plaatselijke bouwlieden voerden in snel tempo het metselwerk uit, zodat de ruwbouw van het fort klaar was in 1812. Hierbij moet men bedenken dat de muren 2,65 m dik zijn en er meer dan 8,1 miljoen bakstenen werden gebruikt. In december 1813 was het fort zo goed als klaar, maar de afwerking werd slechts voltooid in het begin van 1814. Tegen die tijd was Napoleons succes gekeerd, het fort heeft hierdoor nooit een beleg of militaire actie meegemaakt. Het militair nut was dan ook beperkt. In de Franse tijd (medio 1813-1814) waren er 100 fuseliers en 41 artilleristen gelegerd in dit fort, hoewel er voorzien was op een getalsterkte van 500 soldaten. Er waren 36 kanonnen en 10 mortieren. Kort daarop, op 13 april 1814, trokken de Fransen zich terug en ontruimden dit fort. Het Westelijke fort werd volgens hetzelfde bouwplan gebouwd, maar was niet klaar toen Napoleon ten val kwam. Het fort Royal werd dan ook afgewerkt door Engelse soldaten die het omdoopten tot Fort Wellington, naar Arthur Wellesley, de 1e hertog van Wellington, die Napoleon ten val bracht bij Waterloo (1815).

Na de Conventie van Londen op 26 juni 1814 werd bepaald dat het fort deel ging uitmaken van de Wellington-linie. Vanaf 1815 waren er Hollandse militairen gelegerd. Maar het militair belang van dit fort was sterk verminderd, vermits de vijand niet meer uit zee verwacht werd. De bemanning van het fort werd regelmatig verminderd in aantal en uiteindelijk waren er nog slechts twee soldaten gelegerd. Het fort verloederde langzaam en vandalisme en diefstal kwamen op grote schaal voor (waarschijnlijk met medeweten van deze soldaten). Na de Belgische onafhankelijkheid in 1830 werden er Belgische militairen gelegerd. In 1847 werd besloten tot opheffing van de Wellingtonlinie en van het statuut van Oostende als vestingstad. Het zal duren tot de Eerste Wereldoorlog tot het Fort opnieuw voorzien werd van kanonnen. Nadien werd het nog gebruikt als interneringsplaats, museum, observatiepost, Duitse kazerne (1940), kinderspeelplein, militair oefenterrein en opnieuw museum (2000).

Onderzoekspistes:

- **Bouwhistorisch onderzoek:** Bouwhistorische evolutie van Fort Napoleon
- **Bouwhistorisch onderzoek:** Fort Napoleon als onderdeel van de Wellingtonbarrière
 - Mogelijke begeleiding extern: Raf Deroo (Efforts), Dennis van Nieuwenhuysen, Luc Olyslagers
- **Landschappelijk onderzoek:** Fort Napoleon en het geplande glacis
- **Cultuurhistorisch onderzoek:** Forten en hun link met Europees gedachtengoed
 - Mogelijke begeleiding extern: Beatrice De Graaf

Archief en literatuur:

Archieven:

- Archief AOE Brugge

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- RYON F., Stad Oostende, in: Met Grof geschut. Vestigingsbouw langs de Noordzee, 1999.
- DE RYNCK P., Het Fort Napoleon, in: Berichtenblad Stichting Vlaams Erfgoed, 2000.
- LOMBAERDE P., De vestigingsbouwkundige werken van Oostende: 1572-1865, in: Mededelingenblad van de Simon Stevinstichting, 1987.
- DE GRAAF, B., Tegen de terreur, 2018.

Molen van Hoeke

Molen van Hoeke**Adres:** Natiënlaan 21, 8340 Damme**Toelichting:**

De Molen van Hoeke is een ronde stenen molen van het type grondzeiler, die fungeerde als korenmolen. Een grondzeiler kan via de grond bediend worden. Door de gedrongen bouw scheren de draaiende wieken over het erf rondom de molen. Daardoor is er steeds nood aan een afrastering wegens het gevaar voor mensen en dieren. Bij dit type molen is de aanvoer van koren dan ook problematisch. Reeds in 1324 werd de Molen van Hoeke vermeld, deze staakmolen verdween echter in bij een overstroming. De bewoners van Hoeke moesten daarna hun graan laten malen bij de Oostmolen te Oostkerke. In 1481 werd die molen vanuit Oostkerke naar Hoeke overgebracht, maar werd in de 16de eeuw tijdens de Godsdienstoorlogen vernield. De geschiedenis herhaalde zich en ook in de eeuwen daarna werden de molens van Hoeke steeds vernield. De molen van 1627 werd vernield door Spaanse en Staatse troepen in 1702, ook in 1839 werd de toenmalige staakmolen vernield door een storm. Na ongeveer vijfhonderd jaar sinds de eerste staakmolen in Hoeke, werd in 1840 een stenen molen gebouwd. Deze werd in 1930 van een mechanische maalderij voorzien. Omdat er steeds minder op wind werd gemaald, geraakte de molen in verval. In 1936 kocht de Staat de molen op en herstelde de buitenkant. De molen kon echter niet meer malen.

Hierna volgden er nog enkele restauratiebeurten. Een eerste restauratie vond plaats tussen 1969-1971 en een tweede in 1985. Sinds deze tweede restauratie kan de windmolen opnieuw malen en heeft ze terug een molenaar. Door de grote nood aan onderhoud aan de funderingen, metselwerken en onderdelen werd in oktober 2011 een nieuwe restauratie gestart. Deze bestond uit de afname van de staart, wieken en de molenkap. Het jaar erop werden ook de funderingen, de romp en de keermuur vernieuwd, naast verschillende werken aan de houtconstructie. Na de terugplaatsing van deze elementen en de heraanleg van de molenwal, werd de molen op 7 oktober 2012 opnieuw opengesteld voor het publiek.

Onderzoekspistes:

- **Landschappelijk onderzoek:** de geschiedenis van de Molen van Hoeke binnen de context van het onderzoek naar de Zwinhavens
 - Begeleiding extern: Prof. Dr. Wim De Clerc en Dr. Maxime Poulain (UGent)
- **Stageopdracht:** Implementatie van de molen van Hoeke binnen een bestaand netwerk van historische molens in de regio (o.a. fiets- en wandeltochten, verhalen en legenden, storytelling)
- **Stageopdracht:** De molen als lokale producent; uitwerken van een culinair aanbod en samenwerkingsverbanden met bakkers, kaasmakers, biermakers, etc.
- **Stageopdracht:** Uitwerken van digitale informatiedragers in de molen die de beleving versterken. Infoborden zijn gezien de kleine oppervlakte en om de werkzaamheid van de molen niet in gedrang te brengen niet wenselijk.

Archief en literatuur:

Archieven:

- Archief AOE Brugge

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- TRACHET Jan, Verlande voorhavens, Verdwenen middeleeuwse havensites in de Zwinstreek, M&L, 2017.
- DE KEYSER R., De molen van Hoeke, in: Rond de Poldertorens, 1987.
- DE SMET J., 1820-1840 in de Sint-Guthagostreek (deel 1), in: Rond de Poldertorens, 1961.
- DE SMET J., 1820-1840 in de Sint-Guthagostreek (deel 2), in: Rond de Poldertorens, 1962.
- BALLEGEER J., Molens in de Zwinstreek, in: Rond de Poldertorens, 2005.
- LARBOUILLAT J., Studiewandeleing in Hoeke, in: Rond de Poldertorens, 1988.

Kasteel van Laarne

Kasteel van Laarne**Adres:** Eekhoekstraat 5, 9270 Laarne**Toelichting:**

Het kasteel van Laarne is een waterburcht waarvan de oudste sporen terug gaan tot de 13de eeuw. Deze vroegste constructie was opgetrokken in hout. Omstreeks 1300 verscheen het eerste stenen gebouw, waaruit niet veel later het huidige poortgebouw ontstond. Dit poortgebouw de weermuren, de drie ronde torens en de donjon zijn opgetrokken in Balegemse steen. Het geheel vormt een vijfhoekige constructie omgeven door een slotgracht. De burcht werd in de loop van eeuwen uitgebreid door het toevoegen van woonvleugels aan de oost- en de noordzijde. In de 17de eeuw vond de laatste verbouwingen plaats. Zo stammen onder andere de imposante toegangspoort met renaissance loggia en de vaste stenen brug uit deze tijd. De oriëntatie van het Kasteel veranderd: de hoofdingang werd naar het dorp gericht en niet langer naar Gent. Tegelijk werd voor het kasteel een erekoer met 4 paviljoenen aangelegd, alsook een dreef die recht van het kasteel naar de kerk leidt.

In de slotkapel werden in het begin van de 20ste eeuw middeleeuwse muur- en plafondschilderingen ontdekt. Deze gingen eveneens sinds de 17de eeuw schuil achter goudleerbehang (Corduaans leder) en een kalklaag. Oorspronkelijk was deze ruimte versierd met taferelen uit het Oude en Nieuwe Testament van de hand van een anonieme kunstenaar. Deze schilderingen tonen grote gelijkenissen met die van andere erfgoedsites in Vlaanderen. Zo zijn de schilderingen van Mozes en Aäron in de Parkabdij te Leuven, de Heilige Lodewijk in het koor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brugge én de figuren Christoffel en Johannes de Doper met de apostelen van het Laatste Avondmaal in de Bijlokerefter te Gent nauw verwant met de Laarnse muurschilderingen.

Doorheen de geschiedenis is het Kasteel van Laarne verschillende keren ternauwernood ontsnapt aan vernielingen. Bij de opstand van de Gentenaren tegen het grafelijk gezag in 1382 werd het kasteel door de opstandelingen ingenomen. Bij een nieuwe opstand in 1449 werd het kasteel opnieuw ingenomen en heroverd, waarna de Gentse krijgsbende 'De Gezellen van de Groene Tent' er zes jaar hun intrek namen. In 1675 ontsnapte het kasteel aan de vernielzucht van de troepen van Lodewijk XIV. Het dorp en de kerk werden in brand gestoken, maar het kasteel werd gespaard omdat de koning er zou overnachten tijdens zijn inspectiereis. Ook in 1796 ontsnapte het slot aan de vernieling door de Sansculotten. Wel werd de klok uit de hoofdtoren neergehaald en werden beschadigingen aangericht in de kapel. De meeste wapenschilden werden toen weggehakt.

Na de Franse Revolutie werd het kasteel nog nauwelijks bewoond en het raakte stilaan in verval. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het Kasteel van Laarne beschermd als monument. In 1953 schonk de graaf de Ribaucourt het vervallen slot aan de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden en Tuinen van België. Zij lieten de gebouwen in verschillende fasen restaureren en herinrichten, waarvoor het kasteel in 1996 de Europa Nostraprijs kreeg. Het bevat daarnaast een uitgebreide wapencollectie en de vermaarde zilvercollectie Claude D'Allemagne. Sinds 1 juli 2022 wordt de kasteelsite beheerd door Herita.

Onderzoekspistes:

- **Historisch onderzoek:** Op basis van archiefdocumenten m.b.t. de Heksenvervolgingen een reconstructie maken van de Laarnse samenleving van de 17de eeuw.
- **Historisch onderzoek:** Onderzoek naar het kasteel tijdens WOI en WOII.
- **Historisch onderzoek:** Het maken van een reconstructie van het kasteel doorheen de eeuwen.
- **Bouwhistorisch onderzoek:** Onderzoek naar de verschillende bouwlagen en de originele en (mogelijks) later toegevoegde elementen, waaronder de waterspuwers a.d.h.v. de restauratiedossiers die zich bevinden in het archief van het Kasteel. Het enigste van de onbekleede torenspitsen kan hier ook als onderzoekspiste aangesneden worden.
- **Bouwhistorisch onderzoek:** Opsporen van de plannen van architect Pierre Langerock.
- **Kunsthistorisch onderzoek:** Opsporen van het oorspronkelijke 17de-eeuwse altaarstuk van de slotkapel, de 'Ten Hemelopneming van Maria', vertrekkend vanuit de archieven van familie de Ribaucourt.
- **Kunsthistorisch onderzoek:** Onderzoek naar de collectie (wandtapijten, meubels, schilderijen, etc.); een grondig onderzoek naar de Middeleeuwse muur en plafondschilderingen in de slotkapel.
- **Kunsthistorisch onderzoek:** Biografisch onderzoek naar Claude D'Allemagne
- **Bewonersgeschiedenis:** Onderzoek naar bewoners als Geraard van Vilsteren en diens nakomelingen én de familie Ribaucourt (1300-1650).
- **Bewonersgeschiedenis:** Onderzoek naar de conciërges van Laarne in de 20ste eeuw o.b.v. het archief van de Historische Woonsteden en documenten die zich bij de families bevinden.

Archief en literatuur:**Archief:**

- Het archief kan elke weekday in het Kasteel geraadpleegd worden op afspraak
- Balthau, Eric. *Voorlopige inventaris van het archief van de heren van Laarne, bewaard in het kasteel van Laarne*. (Laarne, maart 2020).
- Vlaams archiefdepot Vilvoorde
 - Restauratiedossiers
 - Te raadplegen na afspraak in archiefdepot Vilvoorde én de Bibliotheek van Onroerend Erfgoed in het Herman Teirlinckgebouw in Brussel (hier is eveneens het fotoarchief in te kijken).

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- DE VLIAGER-DE WILDE, K., Adellijke levensstijl: dienstpersoneel, consumptie en materiële leefwereld van Jan van Brouhoven en Livina de Beer, graaf en gravin van Bergeyck (ca. 1685-1740), Brussel: Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 2005.
- DEVOS, P., Het Kasteel van Laarne, Gent: Provincie Oost-Vlaanderen, 1995.

Paleis op de Meir

Paleis op de Meir**Adres:** Meir 50, 2000 Antwerpen**Toelichting:**

Na een fortuin vergaard te hebben via beleggingen in de Oostendse Compagnie, liet de rijke koopman Johan Alexander van Susteren (1719-1764) in 1745 dit stadspaleis optrekken. Hiervoor liet hij drie panden op de Meir afbreken om vervolgens door architect Jan Pieter van Bourscheidt de Jonge een nieuw buitenverblijf op te trekken. Voor de realisatie van het stadspaleis stierf de opdrachtgever en liet hij geen kinderen na. De woning, stallingen en de tuin werden afgewerkt door jonkheer Johannes de Fraula. In 1777 verkocht hij het gebouw aan de graaf Jean Alexandre Roose de Baisy en zijn echtgenote Marie Anne Josephe van de Werve. Hun dochter, Caroline Marie Josephe, gehuwd met de graaf Charles François de Brouhoven de Bergeyck, erfde het gebouw in 1798. Na de dood van haar man verkocht ze het gebouw in 1812 voor 170.000 francs aan Napoleon Bonaparte.

Napoleon liet het paleis ombouwen tot vier appartementen: één voor zijn grootmaarschalk, de hofdame, de keizerin en één voor zichzelf. Het werd ook volledig ingericht met empiremeubels. Zelf had Napoleon geen genot aan zijn riante stadswoonst, op het moment van voltooiing zat hij namelijk al in ballingschap op Elba. Zijn rivaal, de Russische tsaar Alexander I, nam er in 1814 zijn intrek. Na de verdrijving van de Fransen en dus de opname in het nieuwe Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, kwam het in bezit van koning Willem I. Uit deze tijd dateert de Zaal van de 17-provinciën, een duidelijke propaganda om de Noordelijke Nederlanden en de Zuidelijke te verzoenen. Het Paleis op de Meir werd na de Belgische opstand in 1830 opgeëist door het Belgische Voorlopig Bewind. Het eerste staatshoofd Regent Erasme-Louis Surlet de Chokier nam er zijn intrek in. Een jaar later kwam het in bezit van de Koninklijke familie. Het is onder Leopold II dat het paleis sterk verfraaid werd. De initialen van de koning werden op verschillende plaatsen toegevoegd, evenals de ster van Congo-Vrijstaat. De meest ingrijpende aanpassing was de bouw van de spiegelzaal, waarvoor het eerste en tweede salon van de linkervleugel moesten wijken. Daarnaast kwam er ook een verbindingsgalerij tussen de vertrekken van de koningin en de koning. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleef koning Albert enkele maanden in het paleis nadat Antwerpen de tijdelijke hoofdstad van België was geworden. Uiteindelijk werd het onder koning Boudewijn geschonken "aan het volk".

Onderzoekspistes:

- **Bouwhistorisch onderzoek:** vergelijkend onderzoek gebouwen ontworpen door J.P. van Bourscheidt
 - Mogelijke externe begeleiding: Mimi Debruyn
- **Kunsthistorisch onderzoek:** doorgedreven onderzoek naar de collectie empire meubels van het paleis op de Meir. Vergelijkend onderzoek met collecties in Amsterdam en Frankrijk.
 - Mogelijke externe begeleiding: Mimi Debruyn

- **Kunsthistorisch onderzoek:** Onderzoek naar de foto inventaris van Charles Van Herck en meubels die hij aankocht voor Leopold II.
 - Mogelijke externe begeleiding: Jeroen Reyniers (KIK)
- **Bewonersgeschiedenis:** Onderzoek naar de visie van Napoleon Bonaparte op Antwerpen en het paleis op de Meir. o.a. analyse gebruik van het kaartenkabinet/carthografie.
 - Mogelijke externe begeleiding Dr. Pierre Lierneur en Dr. Anne Godfroid (War Heritage institute)
- **Bewonersgeschiedenis:** Analyse van het gebruik van het paleis op de Meir door de kon. Familie (Leopold I t.e.m. Boudewijn)
 - Mogelijke externe begeleiding: Baudouin D'hoore (archivaris Kon. Archief)
- **Stageopdracht:** Uitwerken van een podcast in kader openstelling als open erfgoed.

Archief en literatuur:**Archief:**

- Archief AOE Antwerpen
- Archief CAI (archief Mimi de Bruyn)
- KIK – foto archief
- Koninklijk archief Brussel
 - het archief van architect Heyninx
 - maandstaten van de Civiele Lijst (met uitgavenstaten die per rubriek gerangschikt staan)
 - archief van de Grootmaarschalk van het Hof periode Leopold II, Albert I en Leopold III
- Felixarchief Antwerpen

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- BAUDOUIN F., Jan Peter van Bourscheit de Jonge, Architect 1699-1768, in: Liers Genootschap voor Geschiedenis, Jaarboek 4 -1994
- DEBRUYN Mimi, Van Particuliere woning tot keizerlijke en koninklijke verblijfplaats, in: Gentse bijdragen tot de interieurgeschiedenis, 2004
- ROSSEN L. RAYMAKERS K., De reconstructie van een engel en guirlande van Jan Peter van Bourscheit de Jonge aan het Koninklijk Paleis op de Antwerpse Meir, M&L, 2008
- PAS Johan, Beeldenstorm in een Spiegelzaal. Het ICC en de actuele kunst in België, 2005
- PRIMIS Floris, Het Koninklijk Paleis te Antwerpen, 1931
- BAUDOUIN F., Jan Pieter van Bourscheit, Paleis op de Meir, in: Openbaar Kunstbezit Vlaanderen, 1970.

De Hofkamer

De Hofkamer**Adres:** Oude Beurs 27, 2000 Antwerpen**Toelichting:**

De Hofkamer ligt achterin de tuin van het neoclassicistische herenhuis Den Wolsack, dit pand werd in haar huidige vorm gebouwd in opdracht van Franciscus Adriaan Van den Bogaert. De naam van het pand verwijst naar de Engelse wolhandel die tijdens de middeleeuwen floreerde in deze Antwerpse wijk. Een 'Wolsack' betekend namelijk een stapel van 200 schapenvellen. Ook de ramskoppen die op verschillende plaatsen zijn aangebracht in het gebouw verwijzen naar dit gegeven. Vanbinnen richtte hij op het eerste verdiep zijn kantoor in, gelegen boven de pronkkamer. Deze pronkkamer uit 1772, die bedoeld was om hooggeplaatste gasten te ontvangen, beschikt over de majestueuze plafondschildering 'Goden op de Olymposberg'. Dit kunstwerk is de grootste plafondschildering op doek van West-Europa en toont 34 identificeerbare mythische figuren, naast enkele niet te onderscheiden putti en nimfen. Het werd geschilderd volgens de techniek van de quadratura, die de illusie wekt dat het plafond een derde dimensie heeft. De structuur van de schouw wordt ook doorgetrokken in deze schildering. Net als de architect van de Hofkamer, is ook de schilder van dit werk anoniem gebleven. Van eind 2008 tot 2017 werd het doek gerestaureerd. Het werd van het plafond gehaald en verplaatst naar het ING-gebouw in de Korte Gasthuisstraat. Als de restauratie klaar was, was de restauratie van het gebouw nog niet afgerond, het werd daarom tijdelijk opgehangen in het Rubenianum.

De muurbekleding op de eerste verdieping was in zeer slechte staat, er werd daarom gekozen om deze te bewaren voor een latere restauratie en voorlopig te bedekken met doeken. In 2016 werd er een wedstrijd uitgeschreven, waar Koen van den Broek uitkwam als winnaar en de doeken mocht beschilderen.

De Hofkamer beschikt daarnaast ook over een luxueus wc-vertrek gemaakt van oude boeken. Ook de wanden zijn gedecoreerd met nepboeken. In de jaren 1960 is er een plaatselijke brand geweest, waardoor de boekbanden ernstig beschadigd werden. De schunnige titels die op de ruggen zouden gestaan hebben, gingen hiermee verloren. Via de zolderkamer heeft men toegang tot het binnenwerk van het uurwerk dat de gevel van de Hofkamer siert. Na de restauratie was op de koperen wijzerplaat de naam J. Van Hoof af te lezen. Dit uurwerk werd dan ook vermoedelijk gemaakt door iemand van de familie van de Van Hoof die het uurwerk van de Kathedraal van Antwerpen heeft ontworpen.

Onderzoekspistes:

- **Bouwgeschiedenis:** Onderzoekspiste: Engelbert Baets als mogelijke architect van de Hofkamer?
- **Bouwgeschiedenis:** doorgedreven bouwblokonderzoek Den Wolsack, o.a. onderzoek naar de middeleeuwse kelders.
 - Mogelijke externe begeleiding: Petra Maclot
- **Bewonersgeschiedenis:** Persoon van François van den Bogaert en andere bewoners.

Archief en literatuur:

Archief:

- Archief AOE Antwerpen
- Felixarchief: wijkboeken,
- Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience
 - huwelijksaankondiging van François Van den Bogaert en Maria Roggens
- VAI –Engelbert Baets

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- HERITA, ledenpublicatie Den Wolsack, 2022.
- VANDER WALLEN Stefanie, Historische nota en waardenbepaling Ceyserscroon voorheen Wolsack, 2019.
- VANDEGUCHTE Carolien, Bouwhistorisch en materieel technisch onderzoek van de Hofkamer bij Erfgoedhuis Den Wolsack, 2008.
- GEUENS Alain, La Vieille Bourse, 2017.

Halte Schepdaal

Halte Schepdaal**Adres:** Ninoofsesteenweg 955, 1703 Dilbeek**Toelichting:**

De eerste gebouwen van Halte Schepdaal dateren van 1888. De Halte Schepdaal maakte deel uit van het netwerk van de Belgische Buurtspoorwegen (NMVB). Dit tramnetwerk had tot doel om de regio's die niet door treinen bereikt werden toch bereikbaar te maken voor passagiers. Halte Schepdaal was de stelplaats voor de lijn Brussel – Ninove (23 km lang traject), dit was in die tijd een drukke lijn voor personen- en goederenverkeer. Deze site is uniek aangezien het de enige buurtspoorwegstelplaats is die integraal bewaard is gebleven. Van 1910 tot 1929 werd de lijn stelselmatig geëlektrificeerd. De concurrentie met het autoverkeer groeide echter en de trams werden vervangen door bussen. De stelplaats werd vanaf 5 mei 1962 ingericht als trammuseum, tot 1968 bleef de stelplaats nog in gebruik.

In 1993 werd de Halte Schepdaal (stationsgebouw en loodsen) officieel beschermd, samen met haar unieke collectie tramrijtuigen. De site beschikt over een belangrijke collectie. Uit elke periode van de geschiedenis van de buurtspoorwegen zijn er namelijk een aantal rijtuigen bewaard. De collectie omvat onder andere een platte goederenwagon uit 1886, een stoomlocomotief uit 1906 en een open zomerrijtuig uit 1912. Daarnaast zijn er ook onder andere de eerste elektrische tram van NMVB uit 1894 te zien en een van laatste stoomtramlocomotieven uit 1920. Het unieke koninklijke tramrijtuig van Leopold II dateert uit 1896. Het is niet geweten of Leopold II zelf gebruik heeft gemaakt van de tram, in 1900 maakte de sjaah van Perzië er wel gebruik van bij zijn bezoek aan Oostende. Er zijn op de site drie loodsen waar trammateriaal wordt bewaard. In Loods 1 is al het normaalspoormaterieel ondergebracht en in Loods 2 en 3 bevinden zich de stoom- en elektrische tram en bijwagens. Verder telt de site een weegbrug, watertoren, hout- en zandmagazijn, een waterpomp, kolenopslag, smidse en een lampenmagazijn.

Onderzoekspistes:

- **Cultuurhistorisch onderzoek:** sociale geschiedenis mbt tot de impact van een tramlijn op de boerengemeenschap van Schepdaal.
- **Stageopdracht:** uitwerken thematentoonstelling
- **Stageopdracht:** uitwerken digitale informatiedragers in kader openstelling als open erfgoed
- **Stageopdracht:** uitwerken integrale verbetering toegankelijkheid in kader openstelling als open erfgoed

Archief en literatuur:

Archieven:

- Archief AOE Leuven
- META
- VETRAMU
- privé archiefmuseum MUPDOFER (NMBS-station Mérode te Brussel)
- VLATram
- Woluwe Trammuseum

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- HELLER H. en KEUTGENS E., Het Buurtspoorwegmuseum te Schepdaal en het Antwerpse Tram- en autobusmuseum te Edegem, in: M&L, 1994.
- DE NIL L., Tramnostalgie te Schepdaal, in: Brabant, 1990.
- DE PUYDT R.M., Het Trammuseum in Dilbeek-Schepdaal, in: Vlaanderen, 1995.
- VEREECKE H., Schepdaal buurtspoorwegmuseum, in: Het oude land van Edingen en omliggende, 2001.
- BLOCK J., Rollendmaterieel bij de Buurtspoorwegen 1885-1991, 1997.
- BOOGAERTS, R., Instappen a.u.b. Honderd jaar Buurtspoorwegen in België, 1985.
- BOOGAERTS, R., Het Buurtspoorwegmuseum te Schapdaal, in: RR, 1992.
- DIEUDONNE R., Schepdaal, zijn tramlijn, zijn depot en zijn museum, in: VETRAMU, 1990.

Kasteel van Horst

Kasteel van Horst**Adres:** Horststraat 28, 3220 Holsbeek**Toelichting:**

In 1434 wordt het Kasteel van Horst voor het eerst vermeld in schriftelijke bronnen, maar de oudste sporen dateren al uit de 12de eeuw. Zo is er geweten dat de oudste bekende bewoners Jan van Thunen en zijn zoon Arnold waren. Wanneer zij zich vestigden in Horst namen zij ook de achternaam 'van Horst' aan. In de 14de en 15de eeuw veranderd het regelmatig van eigenaar, achtereenvolgend zijn dit de families Boote, Pynnock en van Cortenbach. De kenmerkende vierkante donjon uit de 15de eeuw is een van de oudst resterende delen van de burcht. De reden dat verschillende oude elementen zijn verdwenen is namelijk te wijten aan de verwoesting door de geuzen in 1587. Het uitzicht van de andere vertrekken hebben we grotendeels te danken aan de 17de-eeuwse eigenares en laatste kasteelvrouwe Maria-Anna Van den Tympel. Zij laat de kapel en het koetshuis bouwen. Ze richt in 1655 ook statige feestzalen in met prachtig stucwerk van de befaamde kalksnijder Jan C. Hansche. Zo wordt het kasteel een 'lusthof' voor de Leuvense adel en een uitvalsbasis voor jachtpartijen. Omdat het slot nadien uit de mode geraakt, blijft het vrijwel onaangeroerd bewaard. Het waterslot is in de stripverhalen van Willy Vandersteen de thuishaven van de Rode Ridder.

Sinds begin 2020 zijn er grondige restauratiewerken aan het kasteel van Horst begonnen. Deze zullen zeker 4 jaar in beslag nemen. Hierbij worden de funderingen van het kasteel blootgelegd. De torenspits wordt eraf genomen voor restauratie. Daarna zal men consolidatie- en stabiliteitswerken uitvoeren. Vervolgens worden ook de interieurs met renaissanceafwerking gerestaureerd.

Onderzoekspistes:

- **Bouwhistorisch onderzoek:** synthese onderzoek bouwfasen kasteel van Horst
 - Beschikbare informatie vooronderzoeken en oudere studies
 - Doorgedreven archiefonderzoek
 - Mogelijke externe begeleiding: Prof. Krist De Jonge en Prof. Merlijn Hurx (KUL), Marjolein Deceuninck (bouwhistorica)
- **Bouwhistorisch onderzoek:** vergelijkend onderzoek stucplafonds Jan Christiaan Hansche
 - Materiaal-technisch onderzoek in functie van restauratie
 - Archiefonderzoek naar persoon van Jan/Jan Christiaan Hansche
 - Mogelijke externe begeleiding: prof. Marc Van Vaeck, restaurateur stucwerk Bernard Delmotte
- **Bouwhistorisch onderzoek:** onderzoek naar aanwezigheid van gebrandschilderd glas van Jan de Caumont in het kasteel van Horst
 - Materiaal-technisch onderzoek op scherf van Lode Declercq
 - Doorgedreven archiefonderzoek
 - Vergelijkend onderzoek
 - Mogelijke externe begeleiding: Aletta Rambaut, Lode Declercq
- **Bouwhistorisch onderzoek:** Syntheseonderzoek boedelinventarissen
 - Mogelijke externe begeleiding: prof. Johan Verberckmoes
- **Bewonersgeschiedenis:** onderzoek naar de personages van Amelric Pynnock (1422-1461), Jan VI van Bourgondië (1461-1482), Lodewijk III Pynnock (1481-1500), Gillis van Busleyden (1521-1536), Franchoys van Busleyden (1533-1555), Charles van Busleyden (1555-1578), Gillis van Busleyden voor Charles de Jonge en Anthoe van Busleyden (1587-1605), Olivier II van Schoonhoven d'Arschot (1605-1632), Karel-Filips van Schoonhoven (1632-1650), Louis-Charles van den Tympel (1658-1664), Philips-François-Jozeph van den Tympel van Brabant (1664-1665), Emmanuel-François-Jozeph van den Tympel van Brabant (1665-1667), Emmanuel-Xavier-Benoît van den Tympel van Brabant (1667-1668), Maximiliaan-Leopold-Ghislain de Merode (1730-1769)
 - Mogelijke externe begeleiding: Theo Depoortere (amateur historicus)
- **Bewonersgeschiedenis:** vrouwen in Horst, onderzoek naar bouwvrouwen: Philippa Hinckaert (1500-1506), Gheertruyt van der Vucht (1506-1521), Adriana van Gondeval (1521-1536), Margaretha van der Stappen (1555-1578), Elisabeth de Rivière (1650), Maria-Anna van den Tympel (1650-1657), Anna-Maria-Scholastica van den Tympel van Brabant (1668-1713), Sabine-Claire, prinses van Rubempré en Everberghe (1713-1715),
 - Mogelijke externe begeleiding: Johan Verberckmoes (KUL), Theo Depoortere
- **Archeologisch onderzoek:** onderzoek naar gebruik van ijzerzandsteen in het kasteel van Horst; behouwingstechnieken, herkomst
 - Mogelijke externe begeleiding: Prof. Michiel Duser (KUL), Prof. Jan Elsen (KUL, Seppe Deckers (KUL)
 - bouwhistoricus Lode Declercq,
- **Landschappelijk onderzoek:** onderzoek naar historische wijnbouw in de omgeving van kasteel van Horst
 - Mogelijke externe begeleiding: Bart Minnen

Archief en literatuur:

Archieven:

- Archief AOE Leuven
- Rijksarchief Brussel
- Stadsarchief Leuven
- Databank KUL

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- VAN VAECK, M. en VERBERCKMOES J., Trap op Trap af Zeventiende eeuwse representaties van feest en vermaak in en rond het kasteel, Stichting Vlaams Erfgoed, 1997.
- BEHAULT DE DORNON A. en COMBAZ P., Le Château de Horst à Rhode-Saint-Pierre, 1933.
- VAN ERMEN E., Documenten over de heerlijkheid te Horst te Sint-Pieters-Rode, 1987.
- VAN ERMEN E., De vroegste heren van Horst, 1997.
- TEN BERGE H., Een trapje hoger, De verbouwingen in en rond het kasteel van Horst onder de weduwe, Maria Anna van den Tympel (1650-1657), masterthesis KUL, 2014.

Kapel van Steenberg

Kapel van Steenberg**Adres:** Witte Bomendreef 1, 3050 Oud-Heverlee**Toelichting:**

Deze kapel staat in het Meerdaalwoud aan de rand van de Zoete Watervijvers. Met haar vloerafmeting van 10 op 17 meter en een hoogte van 15 meter is de Kapel van Steenberg één van de grootste van Vlaanderen. De kapel dateert uit 1652 en werd bekostigd door Hendrik van Dongelberghe, de heer van Steenberg. De plaats werd niet bij willekeur gekozen, maar werd gekozen omdat kloosterlingen op die plaats een Mariabeeldje van amper 40 cm groot hadden gevonden. Meteen werden er genezende krachten toegeschreven aan het beeld. Dit beeld werd aan een eik gehangen waarna het aanbeden werd ter genezing van moeraskoorts. Sinds dat moment werd het een bedevaardsoord. Nadat de kloosterlingen het beeld gevonden hadden werd er in 1606 eerst een houten constructie opgetrokken. Omdat de ingang van de kapel naar de vijvers toe is gericht, is de oriëntatie van het koor zuidwaarts en dus niet, zoals gebruikelijk oostwaarts. De daaropvolgende jaren en eeuwen werd de kapel verder verfraaid. Het hoofdaltaar, de twee zijaltaren en het doksaal dateren van 1715, toen Simon van Herkenrode heer van Steenberg werd. Ook de vensters lijken uit de 18de eeuw te stammen. Eveneens in 1715 verleende paus Clemens XI een volle aflaat voor degenen die op 15 augustus in de kapel zouden bidden voor het pauselijk inzicht. Het pauselijk wapenschild aan de binnenkant van de deur herinnert hier aan.

Binnen in de kapel vind je een aantal 17de-eeuwse altaren en schilderijen. Het dakgewelf is volledig afgewerkt met een stucwerkplafond. In 1790 werd de kapel tijdens een misviering overvallen door een bende straatrovers, die zich in die tijd schuilhield in de kelders van het Harcourt-kasteel in Vaalbeek, en de priester werd genadeloos vermoord. Volgens een legende wisten in 1793 de bewoners van Oud-Heverlee de oprukkende legers van Franse revolutionairen terug te drijven, terwijl ze hardnekkig 'hun' kapel verdedigden.

Onderzoekspistes:

- **Bouwhistorisch onderzoek:** onderzoek naar de Heerlijkheid van Steenbergen (familie Vesalius en link met de hertogen van Arenberg)
- **Stageopdracht:** ontwikkeling kapel van steenbergen binnen Brabantse wouden als toegangspoort van de Zoete Waters
 - Externe begeleiding: Gert van de Genachte (consulent INTOE), Patrick Huvenne (ANB), Els van Loon (ANB)
- **Stageopdracht:** ontwikkeling van scholenpakket met integratie van erfgoed en natuureducatie (ism Vrienden van Heverleebos & Meerdaalwoud, Regionaal Landschap Dijleland
 - Externe begeleiding: Jan Horemans (VHM), Wim Aertsen (RLD)
 - Begeleiding Herita: Veerle Van Reusel
- **Stageopdracht:** ontwikkelen van een podcast (context erkenning als open erfgoed)
- **Stageopdracht:** ontwikkelen van een nieuwe bezoekersfolder (context erkenning als open erfgoed)

Archief en literatuur:

Archieven:

- Archief AOE Leuven
- Stadarchief Leuven

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- BINON J. en COECKELBERGH P., Het Zoet Water door de eeuwen heen, fotoboek met historische hoogtepunten en herinneringen om te koesteren, 2021.
- SPREUTELS, E., Hemelse Vonck, de wonderen van Steenbergen, 2016.
- SAUWEN R., Onze-Lieve-Vrouw van Steenbergen, een nieuwe geur van heiligheid, in: OKV, 2006.
- MARTENS E., Steenbergen bakermat van Andreas Vesalius, 1989.

Kasteel van Heers

Kasteel van Heers**Adres:** Nieuwe Steenweg 69-71, 3870 Heers**Toelichting:**

Hoewel Haspengouw vooral bestaat uit kerkdorpen, is Heers een kasteeldorp: het ontstond rondom het kasteel van Heers, van oudsher de thuisbasis van de Heren van Heers. Wellicht stond hier in de tiende eeuw al een houten mottenburcht die evolueerde naar een stenen burcht.

Haar bekendste en beruchtste bewoner was ongetwijfeld Raes van Heers, een telg uit het geslacht Van Rivieren van Aerschot. Raes was een volksmenner en politiek manipulator, die het dankzij de gilde der smeden schopte tot burgemeester van Luik. Hij kreeg het aan de stok met de prinsbisschop van Luik, Lodewijk van Bourbon, neef en beschermeling van Filips De Goede, hertog van Bourgondië en Graaf van Vlaanderen, en diens zoon Karel de Stoute. Onder andere in 1467 kwam het tot een treffen in de velden van Brustem. Een volksleger van 12.000 man onder leiding van Raes kwam tegenover het beroepsleger van de prinsbisschop te staan, 25.000 koppen sterk. Raes leed uiteraard een nederlaag, vluchtte samen met vrouw en kinderen naar Frankrijk, en zijn kasteel in Heers werd geplunderd en platgebrand. Pas tien jaar later, in 1477, zou hij zijn eigendommen in Heers terugkrijgen en startte hij met de bouw van het huidige kasteel. Datzelfde jaar sterft Raes van Rivieren, het is zijn vrouw Pentecosta van Grevenbroek die het kasteel verder opbouwt.

Slechts vier geslachten zwaaiden hier de plak. De dynastie van Rivieren van Aerschot sterft uit in 1744 met de dood van Barbara van Rivieren, abdis van Herkenrode. De site raakt in verval en wordt voor een prikje opgekocht door de familie de Stockhem. Hoewel zij slechts drie generaties in het bezit zijn van het kasteel, voeren ze een doorgedreven renovatie door van het kasteel –binnen- en buitenkant- en vormen de tuin om van een Franse tuin naar een Engels landschapspark. Eugénie de Stockhem trouwt met Charles de Wal de Baronville, en ook zij krijgen een dochter, Valérie, die in 1859 trouwt met Eugène Desmazières. De familie Desmazières zal eigenaar blijven tot de Vlaamse overheid het kasteel in 2021 verwerft.

Ondanks een aantal aanpassingen door de eeuwen heen is het kasteel van Raes van Heers vandaag nog grotendeels herkenbaar. Het bestaat uit vier bakstenen vleugels op een plint van silex. Langs de gevels zijn er ook duidelijk speklagen en hoekbanden in mergelsteen op te merken. Qua architectuur werd het gebouwd in Maaslandse renaissancestijl met duidelijke sporen van late gotiek. Samen met de boerderij vormt het een van de gaafst bewaarde opperhof- neerhofstructuren van Vlaanderen. Het huidige kasteeldomein is nog 23 hectaren groot: aan de kant van de boerderij liggen uitgestrekte weien, aan de kant van het kasteel een Engels landschapspark, met een ingenieus systeem van bronnen, vijvers en greppels. Het geheel is door decennialange verwaarlozing zwaar in verval. In 2017 ging op de site een vzw van vrijwilligers aan het werk om het kasteelpark op te ruimen en open te stellen, in de hoop het kasteel op die manier te redden. Ze wisten de Vlaamse overheid in 2021 te overtuigen om het kasteel aan te kopen. De komende jaren maakt Herita werk van de restauratie en herbesteding.

Onderzoekspistes:

- **Bouwhistorisch onderzoek:** syntheseonderzoek reeds bestaande studies
 - Externe begeleiding: prof. Krist De Jonge (KUL/RLICC), prof Merlijn Hurx (KUL/RLICC), Jean Louis Van den Eynde (Amay)
- **Bouwhistorisch onderzoek:** analyse noordvleugel met doorgedreven archiefonderzoek (2022-2023 Amay)
 - Externe begeleiding: prof. Krist De Jonge, prof Merlijn Hurx (KUL-), Jean Louis Van den Eynde (Amay)
- **Bouwhistorisch onderzoek:** syntheseonderzoek tiendenschuur van Heers
- **Bewonersgeschiedenis:** onderzoek naar families, Raes van Heers, de Rivière, Demaisières, de Wal en de Stockem
- **Bewonersgeschiedenis:** De adel en de bedienden in Heers
- **Bewonersgeschiedenis:** vrouwen van Heers
 - Pentecôte/Pentacosta/peixte van Grevenbroek
 - Barbara de Rivière
- **Iconografisch onderzoek:** onderzoek collectie laat 19de-eeuwse glasnegatieven; adellijke bewoner als fotograaf
- **Landschappelijk onderzoek:** landschappelijk ontwikkeling kasteel van Heers
 - Externe begeleiding: Chris De Maegd
- **Archeologisch onderzoek:** Begeleiden, werken en archeologisch onderzoek voeren bij het uitgraven van een sleuf voor nutsleidingen langs de oprit van de boerderij.
- **Archeologisch onderzoek:** Onderzoek naar de silexbreekplaatsen (o.a. in de wei aan de boerderij)
- **Archeologisch onderzoek:** Epigrafisch onderzoek naar de inscripties in de mergelsteenlagen (Namen en dateringen).

Archief en literatuur:

Archieven:

- Archief AOE Brussel (Handhaving)
- Archief AOE Hasselt (Erfgoed)
- Archief Manu Misotten (genealogie)
- Rijksarchief Hasselt (notariële akten, plaatsbeschrijvingen)
- Gemeentearchief Heers (bevolkingsregisters, parochieregisters)
- Universiteitsarchief Leuven:
- Regionaal Historisch Centrum Maastricht
 - Maastrichts architect/interieurontwerper Soiron, stuccozetters Moretti en Gaggini circa 1760)
 - archieven van het departement Nedermaas (directoire)
- Archieven Luik
 - originele tekening van Remacle le Loup, Bibliothèque Ulysse Capitaine

- Curtiusmuseum Luik: standbeelden van Delcour in het kasteel
- abdij St. Laurent uit Luik.
- SCHIST - Unités, Centres et Groupes de Recherche (uliege.be)
- Koninklijke musea voor Kunst en Geschiedenis: grafplaten in de collectie van de heren van Heers
- Gallo-Romeins Museum Tongeren: Gallo-Romeinse Viergodenstein in de collectie, die tussen kerk en kasteel gevonden is.

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- DE MAEGD C., Het kasteeldomein van Heers: een boeiend monument, in: M&L, 2003.
- HOUBEY K. en NIJSSEN R., Publicaties over de geschiedenis van het kasteel en zijn bezitters, in: Van grote en kleine komaf, onderzoeksgids voor de geschiedenis van de kasteelbewoners in Haspengouw, 2013.

Abdij van Herkenrode

Abdij van Herkenrode**Adres:** Herkenrodeabdij 4, 3511 Hasselt

Toelichting: De Abdij van Herkenrode werd in 1192 gesticht door graaf Gerard van Loon. Hij verkocht een deel van zijn domein aan een broeder uit de cisterciënzerabdij van Aulne zodat er op deze plaats een klooster voor cisterciënzerinnen kon gebouwd worden. Het is echter pas in 1217 dat de abdij opgenomen werd in de orde van Cîteaux. Er is geen absolute zekerheid waarom hij de grond verkocht. Sommige bronnen vermelden dat de inkomsten hieruit nodig waren voor het financieren van zijn deelname aan de Derde Kruistocht, terwijl andere geschiedschrijvers zeggen dat hij het verplicht moest verkopen door de prinsbisschop van Luik als verzoening voor het afbranden van de collegiale kerk te Tongeren.

De abdij van Herkenrode was de eerste en werd de grootste en rijkste vrouwenabdij van de orde van Cîteaux in de Nederlanden. De abdij kreeg voorts een bevoorrechte positie omdat alle overleden graven van Loon werden bijgezet in de abdiijkerk van Herkenrode. Met het overleiden van de laatste graaf, ging Loon over naar de prins-bisschoppen van Luik, waarmee de cisterciënzerinnen een goede relatie onderhielden. In de 15de eeuw kende de abdij een periode van verval, maar een heropbloei vond plaats tussen de 16de en 18de eeuw. Na de invallen van het Franse bezettingsleger werd de abdij in 1796 opgegeven, in de periode die hierop volgde takelde de abdij langzaam af, dit werd verergerd door een brand in 1826 die grote delen van de kerk verwoestte. Met de afbraak van de ruïnes verloor de site veel historische onderdelen, waaronder ook het mausoleum van de graven van Loon. Van het twaalfde-eeuwse klooster is dus niets bewaard gebleven. De onderbouw van de molen aan de Demer kan nog uit de vroege fase dateren. De gebouwen die nu nog te zien zijn, waaronder het monumentale poortgebouw (1531), de watermolen op de Demer, de *infirmerie* (ziekenhuis) (1658), de hoevegebouwen (1656 - 1740), de tiendschuur (1656) en de residenties van de abdissen (1538 en 1774), dateren allen uit de 16de-18de eeuw.

Onderzoekspistes:

- **Bouwhistorisch onderzoek:** Syntheseonderzoek bouwgeschiedenis abdij site Herkenrode
 - Mogelijke begeleiding extern: Marc Willems,
- **Kunsthistorisch onderzoek:** onderzoek naar de nog bestaande kunstschaten van de abdij site van Herkenrode, alsook integratie van deze kunstschaten op de site (digitale technieken, fysiek, conservatie, restauratie, ..)
- **Landschappelijk onderzoek:** historische waterhuishouding abdij site Herkenrode; onderzoek naar klimaatbestendig landschapsbeheer.
- **Landschappelijk onderzoek:** Landschapsbeheer van de abdij site en omgeving
- **Herbestemmingsonderzoek:** onderzoek binnen disciplines van architectuur en stedenbouw; onderzoek naar toeristische ontsluiting, inclusief waterrecreatie; onderzoek naar duurzaam beheer en ontwikkeling van monumenten (bv. energiehuishouding).
- **Sociale geschiedenis:** De sociale geschiedenis van de abdij site door de eeuwen heen; tot in de 20ste eeuw.
- **Stageopdracht:** nieuwe publiekswerking abdij site herkenrode binnen erkenning als open erfgoed (cf. kunstschaten)
- **Stageopdracht:** maximaliseren van de integrale toegankelijkheid van abdij site Herkenrode

Archief en literatuur:

Archieven:

- Archief AOE Hasselt
- Rijksarchief Hasselt (notariële akten, plaatsbeschrijvingen)

Literatuur (extensieve bij opdrachtgever verkrijgbaar):

- VAN DER EYCKEN M. en BUYTAERT R., Herkenrode, Abdij en levend monument, 2002.
- VERBOVEN H., De Hoorn des overvloeds, over landschappen en landgebruik op het abdij domein van Herkenrode, 2006.
- VANDEGEHUCHTE C., Abdijhoeve Herkenrode te Kuringen, synthese van het bouwhistorisch onderzoek in situ (8 delen + bijlagen), STUDIEBUREAU ARCHEOLOGIE EN MONUMENTENZORG, 2003.

Andere formules

Site-overschrijdende projecten

Daarnaast wil Herita ook een partner zijn voor projecten op een groter niveau, waarbij meerdere of alle Herita-sites betrokken worden.

Projecten:

- **Stageopdrachten Open erfgoed:** Elke Herita site is erkend als of streeft naar een open erfgoed statuut (in ontwikkeling). Voor elk van onze sites zijn er mogelijkheden om dit statuut verder te ontwikkelen binnen onderwerpen als inspirerende publiekswerking, digitale beleving, integrale toegankelijkheid of andere.
- **Herita Talks:** Met Herita Talks wil Herita een eigen podcastreeks opzetten. Hiervoor willen we op steeds andere sites over passende onderwerpen praten. Elke sessie is een opnamemoment voor deze podcastreeks waarvoor geïnteresseerden zich kunnen inschrijven om de opname bij te wonen.

Onderzoek buiten de Herita-sites

Herita wil zich engageren om ook onderzoeken op niet-Heritasites te ondersteunen wanneer deze waardevolle informatie kunnen opleveren die ook benut kan worden voor de eigen sites.

Mogelijke piste:

- Thema 'Kwetsbaar erfgoed' met de focus op de gemeente Doel: Een onderzoek naar de gebouwen, het erfgoed, de historiek, opmetingen, etc. gekoppeld aan een sociaal aspect van 'verlies'.

Stages bij Herita

Herita wil studenten via een professionele ervaring in aanraking laten komen met de verschillende aspecten van de onroerenderfgoedsector (onderzoek, publiekswerking, beleidsplanning, digitalisering, etc.) en staat daarom steeds open voor stagiairs. In deze brochure zijn er al verschillende stageonderwerpen uiteengezet, maar eigen onderwerpen kunnen ook een plaats krijgen. Het is de bedoeling dat de stage een wisselwerking vormt tussen de student en de organisatie waar ze terecht komen. Zo draaien ze niet enkel mee in de dagelijkse werking, maar wordt er ook van hen verwacht dat ze bij het afronden van de stage een herkenbaar eindproduct voorleggen (bv. een podcast, een valorisatieplan, een website, een wetenschappelijke paper...). De precieze invulling en vorm van dit product is afhankelijk van de interesses van de student, maar ook gebaseerd op de verwachtingen van de opleiding en de noden van Herita.

Voor studenten: De stages en de onderzoeken worden georganiseerd volgens de reglementen van uw opleiding. Bepaalde opleidingen staan geen vrije keuze van stageplaatsen toe, informeer daarom eerst bij uw opleidingsverantwoordelijke of een stage bij Herita een mogelijkheid is.

Toekomstperspectieven voor Herita Scholar

In de toekomst zal Herita het programma uitbreiden tot heemkundige kringen, hobby-historici en andere mogelijke partners. Op deze manier wil Herita ook inzetten op *citizen science*. Herita-Vrijwilligers kunnen op deze manier ook bijdragen aan bredere onderzoeken.

Contact

Interesse om in te tekenen op één van onze onderzoeken of heb je zelf een onderzoeksvoorstel rond één van onze sites? Neem dan zeker contact op met een Herita-medewerker en wij helpen jou graag verder.

Wil je als opleiding een permanentere samenwerking opzetten met Herita in het kader van o.a. stages, neem contact met ons op zodat wij meer kunnen leren over jullie opleidingsprogramma en doelstellingen en wij jullie een overzicht kunnen geven van noodzakelijke en relevante onderzoeken.

Helena ten Berge (helena.tenberge@herita.be) en Leonard Adriaen (leonard.adriaen@herita.be)

Je kan Herita bellen op het nummer +32 (0)3 226 31 85. Wij zijn telefonisch bereikbaar van dinsdag tot en met donderdag, tussen 9.30 en 12.30 uur en tussen 13.30 en 16.00 uur.